

UNIVERZITA KARLOVA
Katolická teologická fakulta
ÚSTAV DĚJIN KŘESŤANSKÉHO UMĚNÍ

Stefan SCHOLZ

Metodická studie k bilaterálnímu výzkumnému projektu o
vzájemných vztazích sakrální architektury 13. století v
českých a rakouských zemích

Methodische Studie zu dem bilateralen Forschungsprojekt über
die gegenseitigen Beziehungen der Sakralarchitektur des 13.
Jahrhunderts in den böhmischen und österreichischen Ländern

Disertační práce

AUTOREFERÁT

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr.h.c.

Praha, 29. 11. 2017

I. ÚVOD

V první části studie se definuje organizační podmínky pro výzkum vzájemných vztahů profánní a sakrální architektury 13. století v českých a rakouských zemích zejména v zeměpanských městech, tj. nároky na plně interdisciplinární a mezinárodní způsob práce budoucího badatelského týmu. Ve smyslu širšího kontextu městských a regionálních právních, sociálních, a zejména sídelních dějin navíc zdůrazňuje nutnost paralelního výzkumu vzájemných vztahů urbánních, stavebních, společenských a ústavních struktur středověkých měst v Čechách, na Moravě a ve východním Rakousku.

Historický prostor a čas celkového projektu se definuje na základě nejnovější práce M. Mitterauera ve smyslu výrazného pokroku raně středověké latinské Evropy s jádrem mezi Seine a Rýnem v zintenzivnění zemědělství a řemesla, ve vzniku feudálního systému, a v městotvorném procesu (tzv. evropská zvláštní cesta)¹ – hluboké strukturální proměny, které se ve nejvyspělejších ze středoevropských oblastí na východě od bývalého starořímského *limes*, v českých zemích, prosazovaly teprve během 12. století vnitřní kolonizací, rozšířením farní sítě, transformací osídlení, a vznikem pozemkové držby a šlechty, zatímco prostor na východě od linie Terst-Petrohrad měl ještě dlouho do novověku setrvávat v archaických strukturách naturálního hospodářství.² Z toho vyplývá poněkud odlišný ústavněprávní a sociální vývoj středoevropského státně autarkního modelu (J. Žemlička), jenž se na příklad v českých zemích projeví zejména v nejprve poměrně silném postavení panovníka vůči šlechtě pozvolna se proměňující z beneficiárních úředníků do pozemkových držitelů, ve velmi zdoluhavém emancipačním procesu církve od světské moci a konečně ve značném opoždění oživení trhu a obchodu a následně vytvoření městského zřízení.³

Pronikáním bavorské kolonizace do rakouského Podunají od 80ých let 10. století se i zájmová sféra babenberských markrabat posunula čím dále tím více na východ, do středoevropských oblastí, a poté, co se stali vytlačeni Vohburků od r. 1080 postupně zeměpáni východní marky, a zejména její plnou státoprávní emancipací od svatě Říše Římské a

¹ Michael MITTERAUER: *Warum Europa? mittelalterliche Grundlagen eines Sonderwegs*. München 2003, 58-60 a 294. k tomu z českého hlediska: Jan KLÁPŠTĚ: *Evropa, střední Evropa a české země*. In: Petr SOMMER / Dušan TŘEŠTÍK / Josef ŽEMLIČKA (edd.): *Přemyslovci. Budování českého státu*. Praha 2009, 43-55.

² Josef ŽEMLIČKA: *Čechy v době knížecí (1034-1198)*. Praha 1997, 188, 272-295; Josef ŽEMLIČKA: *Počátky Čech královských. 1198-1253. Proměna státu a společnosti*. Praha 2002, 38, 41ff, 230, 253ff, 261f, 335, 347ff, 359, 413, 551f; Josef ŽEMLIČKA: *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha 2014, 17ff, 42ff, 56f, 94-106, 438f, 112-168, 183-204; Jan KLÁPŠTĚ: *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2005, 225, 276-292, 404ff.

³ ŽEMLIČKA 1997, 297f, 306ff; KLÁPŠTĚ 2005, 315ff; ŽEMLIČKA 2002, 324; ŽEMLIČKA 2014, 54f, 68ff, 222ff, 316ff; Josef ŽEMLIČKA: *Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků*. Praha 2011, 40.

Bavorska v r. 1156 mohli Babenberkové jako rovnocenní panovníci rozvíjet úzké vztahy s Piastovci, Arpadovci a hlavně s Přemyslovci.⁴ Přitom lze jednoznačně prokázat, že rakouskému markrabství a pozdějšímu vévodství byly co do kristianizačního procesu, postupu vnitřní kolonizace, vzniku pozemkové držby, diferenciacie šlechty, zintensivnění směny, trhu a obchodu a městotvorného procesu ze všech středoevropských oblastí nejbližší právě české země – i když tam vyrůstaly ve 12. století ještě z domácího základu, tak zpoždění těchto transformačních a modernizačních procesů vůči východní marce, kam doznávaly z říšských oblastí, asi nečinilo na přelomu 12. a 13. stol. více než dvě generace. Tím byly podmíněny intenzivní a trvalé strukturální vazby mezi českými a rakouskými zeměmi postupně vznikající asi od konce 11. století, jež by se měly prozkoumat v rámci tzv. sekundárních studií:

1: Vzájemné vztahy církevních institucí. 2: Kulturní prostředí, mentalita, zbožnost, vzdělání, mobilita a mezinárodní vztahy i umělecká tvorba na dvoře Arpadovců, ale zejména Babenberků a Přemyslovců a vzájemné dynastické vazby, diplomatické i kulturní kontakty mezi panovnickými a šlechtickými rody v českých a rakouských zemích. 3: Kristianizační proces, kult svatých a lidová zbožnost, kulturní proudy v širších společenských vrstvách na základě kostelních patrocinií, poutí a masových procesí k vystavení relikvií. 4: Dálkový obchod, regionální a nadregionální trhy, mincovnictví, peněžní hospodářství a těžba drahých kovů.⁵ 5: Individuální a kolektivní poutní cesty do svaté země či evropských poutních center, křížové výpravy a vojenské operace se společnou česko-rakouskou účastí.⁶

Přes toto přiblížení existovaly před nástupem Přemysla Otakara II. (1252-1278), tj. kolem poloviny 13. stol. ještě následující, výrazné a krátkodobé jen stěží překlenutelné rozdíly:

1: Opoždění českých zemí vůči rakouskému a štyrskému vévodství v městotvorném procesu a s tím související v transformaci zemědělství a osídlení, organizaci zeměpanských financí a v zintensivnění trhu a obchodu, i značně odlišnosti v samotném městském zřízení.⁷

⁴ Heinz DOPSCH / Karl BRUNNER / Maximilian WELTIN: Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im Hochmittelalter. Österreichische Geschichte 1122-1278 (hsg. H. Wolfram), Wien 1999, 124, 222ff, 247.

⁵ ŽEMLIČKA 1997, 308; ŽEMLIČKA 2002, 76, 294ff, 297-313, 555. DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 251. Jiří KUTHAN: Přemysl Otakar II. Král železný a zlatý. Král zakladatel a mecenáš. Praha 1993, 70f; Josef ŽEMLIČKA: Století posledních Přemyslovců. Praha 1998, 291; ŽEMLIČKA 2011, 60; ŽEMLIČKA 2014, 340-349, 356-359.

⁶ ŽEMLIČKA 2002, 473, 476f, 482ff, Mario SCHWARZ: Die Baukunst des 13. Jahrhunderts in Österreich. Wien/Köln/Weimar 2013, 127ff. KUTHAN 1993, 235, 212; Jiří KUTHAN: Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Kunstwerke als Herrschaftszeichen und Symbole der Staatsidentität (=Opera facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. VI). Praha 2007, 132f; DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 76; ŽEMLIČKA 2011, 153, 156, 320ff.

⁷ ŽEMLIČKA 2002, 274f, 281, 379-387, 391; KUTHAN 1993, 175; ŽEMLIČKA 1998, 311; KUTHAN 2007, 145f; Jan KLÁPŠTĚ: Evropa, střední Evropa a české země. In: Petr SOMMER / Dušan TŘEŠTÍK / Josef ŽEMLIČKA (edd.): Přemyslovci. Budování českého státu. Praha 2009, 43-55; ŽEMLIČKA 2011, 59; ŽEMLIČKA 2014, 224ff, 233ff, 246ff, 439; DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 19, 24, 31, 33, 53, 236, 251f.

2: mnohem silnější postavení vyšší šlechty vůči panovníkovi v rakouských zemích než v českém království, navíc silná provázanost rakouských církevních institucí s jejich nadřízenými orgány v Bavorsku.⁸

3: citelné rozdíly v kulturním habitu, v mentalitě a ve vznikajícím zemském vědomím, snad prohloubené jazykovými a etnickými odlišnostmi, a poněkud slabším osvojením křesťanských mravů a hodnot i základů církevní reformy v českých než v rakouských zemích.⁹

Po dlouhé tradici česko-rakouského spojení ve 1. a 2. třetině 12. století navíc trvalo od r. 1226, když vévoda Leopold VI. zmařil svatbu Aněžky České s římským králem Jindřichem (VII.), nepřátelství mezi Přemyslovci a Babenberky, které se mělo za Václava I. (1230-1253) a Friedrichem II. svářlivým (1230-1246) ještě dále stupňovat. Poslední Babenberk byl ale díky své postupující izolaci odkázán na českou pomoc, a tak se po jeho smrti 1246 uskutečnila s výslovným souhlasem rakouské šlechtické obce sňatková úmluva svatbou Gertrudy Babenberské s českým korunním princem Vladislavem. Po jeho náhlé smrti 1247 se během tzv. rakouského interregnu pozvolna prosadila „česká strana“ mezi nejmocnějšími rakouskými a štyrskými šlechtici, kteří se od r. 1250 opakovaně obrátili na krále Václava I. se žádostí, aby se jeho syn ujal vlády v rakouských zemích, a není snad pochyb, že přitom hrály rozhodující úlohu právě zmíněné intenzivní strukturální vazby mezi českými a rakouskými, trvající již od 12. století.¹⁰

Na mýty opředeném hradě *Heimenburg* na nejvzdálenějším východě Rakouska se pak 11. února 1252 oženil Přemysl Otakar II. „*ve vsí okázalosti*“ s Markétou, sestrou posledního Babenberka – ta mu pak předala za přítomnosti nejvyšších církevních hodnostářů, knížat z celé střední Evropy a shromážděné šlechtické obce rakouských zemí „*privilegia terrae*“, státní dokumenty středověkého Rakouska. Přechodem babenberského dědictví pod svatováclavskou korunu došlo poprvé v historii ke spojení států ve srdci Evropy pod českým vedením, jež se v 60ých a 70ých letech 13. století rozrostlo do veliké říše sahající od Krkonoše až k pobřeží Jadranu.¹¹

⁸ ŽEMLIČKA 1998, 320; ŽEMLIČKA 2002, 365, 379, 563; SCHOLZ 2005, 443-464 (viz dole v seznamu publikací); ŽEMLIČKA 2011, 362-389, 56, 170, 256ff, 354, 103-105, DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 237, 239, 242f.

⁹ DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 25f. KUTHAN 1993, 21; ŽEMLIČKA 1998, 325f; ŽEMLIČKA 2011, 167.

František GRAUS: Přemysl Otakar II. – sein Ruhm und sein Nachleben. Ein Beitrag zur Geschichte politischer Propaganda und Chronistik. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Bd. LXXIX. Wien/Köln/Graz 1971, 57-110.

¹⁰ DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 204ff, 442ff; SCHOLZ 2005, 453ff. ŽEMLIČKA 2011, 46.

¹¹ ŽEMLIČKA 2002, 189f; ŽEMLIČKA 2011, 46, 159f; KUTHAN 1993, 12f, 15ff, 20; DOPSCH/BRUNNER/WELTIN 1999, 207, 445f; SCHOLZ 2005, 455/56.

II. PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ

Již v 70ých letech 20. století, v době, kdy železná opona téměř znemožnila bilaterální badatelskou spolupráci začínali historici umění Jiří KUTHAN¹² v tehdejší Československu a Karl KUBES¹³ a Mario SCHWARZ¹⁴ v Rakousku na základě vlastních průzkumů nebo starších prací jiných kolegů o pozdně románských a raně gotických kostelních a klášterních stavbách v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, ve východním Rakousku i na západním Slovensku a Maďarsku vypracovat relativně chronologický systém vzájemných vývojových vztahů stylových poloh a proudů střeoevropského sakrálním stavebním umění 13. století – ten ověřili zatím jen Christine CHINI (minoritský kostel ve Steinu n. D.)¹⁵ a Kurt BLEICHER (chrám P. Marie ve Wiener Neustadtu).¹⁶

Zmíněný relativněchronologický systém počítá s následujícími stylovými polohami a proudů střeoevropské sakrální architektury 13. století:

- 1: první vlna (severo)francouzské a burgundské gotiky nastupující od začátku 13. století (tzv. cisterciácká gotika).
- 2: konservativní proud pozdně románského dekorativismu přicházející od 2. čtvrtiny 13. století (ve východním Rakousku tzv. stavební umění ministeriálů).
- 3: na základě tohoto přechodního prostředí se rozvinula kolem 13. století zejména písecko-zvíkovská stavební huť specificky střeoevropský styl polygonálních forem hutí, který se následně rozšířil zakladatelským dílem Přemysla Otakara II. po celých českých a rakouských zemích („Přemyslova stavební škola“)

¹² Jiří KUTHAN: Zakladatecké dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku. Praha 1991, 20ff, 208f; KUTHAN 1993, 120ff, 127, 138; Jiří KUTHAN: Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Města. hrady. kláštery. Kostely. Vimperk 1994; Jiří KUTHAN: Přemysl Otakar II. König, Bauherr und Mäzen. Höfische Kunst im 13. Jahrhundert. Wien 1996, 147ff, 156f, 170; KUTHAN 2007, 99/100.

¹³ Karl KUBES: Der Bauherr im Spiegel seiner Kunst. An ausgewählten mittelalterlichen Beispielen aus Österreich und besonders Niederösterreich. In: Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 50/51, 1984/85, 229-337.

¹⁴ Mario SCHWARZ: Die Architektur in den Herzogtümern Österreich und Steiermark unter den beiden letzten Babenbergerherzögen. In: Hermann FILLITZ (ed.): Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd.I. Früh- und Hochmittelalter. München/New York 1998, 274-336; Mario SCHWARZ: Die Entwicklung der Baukunst zwischen 1250 und 1300. In: Günther BRUCHER (ed.): Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. II. Gotik. München/London/New York, 195-230; Mario SCHWARZ: Die Baukunst des 13. Jahrhunderts in Österreich. Wien/Köln/Weimar 2013, 104ff, 132.

¹⁵ Christine CHINI: Studien zur ehemaligen Minoritenkirche von Stein an der Donau. In: Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich, NF 64, St. Pölten 1999, 53-121.

¹⁶ Kurt BLEICHER: Studien zur Baugeschichte des Domchores zu Wiener Neustadt. In: Unsere Heimat 61, 1990, 291-329.

4: a spolu s ním přichází tzv. „redukováná gotika“, která byla aplikována zejména u mendikantských a farních kostelů otakárských měst.

5: ve výrazném kontrastu k ní, se šíří druhá vlna tzv. „rayonnantní“ gotiky tektonicky utvářené, skeletové a velmi bohatě sochařsky zdobené architektury špičkových, „klenotnický“ provedených sakrálních staveb a zejména kaplí ve souvislosti s přemyslovým dvorským uměním

6: tato vlna přechází během poslední čtvrtiny 13. století do své poklasické či antiklasické fáze.

Mezi rakouským a českými medievisty panuje až na jedinou výjimku (R. Härtel) shoda o tom, že Přemysl Otakar II. nemohl svoji moc opírat ani o rozpínavou vyšší šlechtu, ani o rakouské církevní instituce úzce propojené s Říší. Strategická úloha tu musela připadnout vznikajícím městům – český král nejenom realizoval jejichž zakládání a výstavbu realizoval v nebyvalém rozsahu, ale navíc usilovně podporoval po ekonomické a právní stránce městské komunity, jež se v době jeho vlády výrazně medializovaly městskou ministerialitu. Je už dlouho známo, že špičky českého, rakouského a štýrského měšťanstva sloužily jako lokátoři a podnikatelé ve velikém kolonizačním a zakladatelském díle Přemysla Otakara II., ovládali správu zeměpanských financí a byli českému králi bezpodmínečně věrní až do hořkých konců jeho vlády. Proto ani nepřekvapuje, že se Přemysl Otakar II. kromě svých intenzivních integračních snah v zdokonalení zemského zřízení, soudnictví a „státní“ správy, financí a hospodářství i církevní a židovské politice ve své říši také usilovně organizoval vybudování měst, kde se snad řídil určitými ideálními představami o podobě jejich právní struktury, komunikačního systému, dispozice, jejich monumentálních staveb a opevnění.

III. METODIKA BĀDÁNĪ

Negativní vymezení metodiky projektu zdůrazňuje problematický přístup zatím převažující, tzv. typologicko-morfologické školy, jejíž nejprogresivnější čeští a rakouští představitelé v čele s T. Durdíkem, F. Zárubou, F. Sauerem a P. Schichtem nadále pracují zejména pro dataci a interpretaci co největšího souboru středověké profánní a sakrální architektury s konstrukcemi (např. typ francouzského kastelového hradu, typ karolínského síňového kostela, apod.), které se bohužel nemůžou opírat o spolehlivou absolutně chronologický základ vytvořený z dostatečného množství zveřejněných archeologických a stavebně historických dokladů s průkaznou dokumentací. Zatímco byly nedávno datace a lokalizace celé řady klíčových hradů kastelologických konstruktů T. Durdíka faktograficky

zpochybněna či dokonce vyvrácena (M. Ježek, V. Razím, J. Klápště), při vysoce autoritativním působení vídeňského památkového úřadu nelze v Rakousku v nejbližší době očekávat kritická revize tamních, mechanicky tradovaných typologicko-morfologických konstrukcí. Přesto se autorovi ve své funkci městského historika-archeologa v Hainburgu nad Dunajem v letech 2001-2002 podařilo prokázat, jak např. P. Schicht naprosto dogmatickým způsobem aplikoval model kastelového hradu doby vévody/císaře Friedricha II. (v jeho díle není o tom vždy jasno) na zeměpanský hrad na Hainburském zámeckém kopci tím, že kromě tří navzájem dost odlišných flankovacích věží soustředěných v nepravidelné severovýchodní části hradu nekriticky předpokládal další primární věž v povrchově zničené jižní hradební zdi ze 13. stol. Byla však předložena podrobná dokumentace mechanického odstranění silného komplexu pozdně středověkých a (raně) novověkých destrukčních a násypových vrstev v jižním parkánu v letech 2000-2001, přičemž tímto způsobem odkrytý neporušený líc jižní hradební zdi neukazuje sebemenší stopy po existenci primární flankovací věže.

Mnohem spolehlivější metodu datování středověké kamenné architektury představuje chronologie vývoje technologie a vnitřní struktury zdiva, jak ji 1998 poprvé předložili a v r. 2003 dále upřesnili T. a K. Kühntreiberovi a R. Woldron pro opevněná sídla regiónu Pittensko v jihovýchodním cípu Dolního Rakouska, a jak je v začátcích vyvinuta pro hradní architekturu dunajského údolí Wachau a některých oblastí tzv. lesní čtvrti při českých hranicích (okolí Kremsu, Zwettlu, Hardeggu a Drosendorfu). Pro její plošnou aplikaci v celém východním Rakousku, jak si to nárokují původci této metody, a jak to nekriticky aplikují F. Sauer, P. Schicht a N. Hofer pro středověkou kostelní a hradní architekturu a městská opevnění zatím však zdaleka chybí dostatečný absolutně chronologický základ stavebně historických a zejména archeologických dokladů, které při dosavadním velmi destruktivním přístupu vídeňského památkového úřadu k archeologickým pramenům v některých rakouských městech zejména při bývalé železné oponě ani nelze očekávat (viz znovu Hainburg/D.). Navíc je třeba zdůraznit, že vypracování absolutní chronologie technologie a struktury (omítnutého) „standardního“ zdiva bez ideálních či reprezentativních nároků musí nepodmínečně respektovat nejenom petrografické podmínky historického regiónu, ale i ekonomické zázemí potencionálních stavebníků, resp. jejich lidských a hmotných zdrojů v rámci jejich pozemkové držby a místních právních struktur. Zatím málo doceněné možnosti pro dataci zejména městské sakrální architektury poskytuje moderní kostelní archeologie, protože kamenné svatyně nejstarších měst často stály na mnohem starších pohřebních areálech, tudíž musely jejich základové jámy mnohokrát porušit starší hroby – zohlední-li se

fakt, že mohl na městských hřbitovů 13. stol. Klesnout pohřební interval v důsledku populační exploze a nedostatku místa někdy pod 10 let, tak by mohl při dostatečném souboru takto porušených a C-14 datovaných hrobů jejich nejmladší poskytnout mnohem přesnější *terminus post quem* pro vznik příslušného úseku základového zdiva, než dosavadní typologicko-morfologické konstrukce.

Na rozdíl od dosavadního bádání stanoví tato programová studie jednoznačně bezprostřednou metodickou nutnost, vyřešit po celkové přípravě, vyhodnocení historiografické, archeologické a stavebně historické literatury a zjištění stavu i prospekce nových interdisciplinárních primárních pramenů (první výzkumná etapa) a před obvyklou komparativně-analytickou celkovou syntézou české-rakouské sakrální architektury 13. století (třetí etapa) všechny výše nastíněné základní vědecké problémy a otázky výzkumu nejprve zvlášť v rámci historicky definovaných regionů – během této klíčové druhé etapy by měli regionální výzkumné týmy nezávisle od sebe, ale souběžně a částečně v rámci seminárních a diplomových prací, na základě systematické a plošné digitální fotodokumentace a stavebně historického průzkumu definovat a relativně chronologicky vymezit stavební fáze vybraných objektů, a pak pomocí přístupných historiografických, archeologických i stavebněhistorických absolutně chronologických pramenů (stavební dřeva, radiokarbonová datace vápenné malty, termoluminiscence pálené hlíny resp. cihel, datující „stavební vrstvy“ a hrobové nálezy, radionuklidová rentgenfluorescenční analýza nástěnných maleb, atd.) zařadit je do celkového vývoje sakrální i profánní stavební tvorby ve svém regionu (viz graf 1). Klíčový význam připadá tu relativně chronologickému stratigrafickému konexu všech středověkých stavebních fází vybraných objektů a jednotlivých vývojových stupňů transformačních procesů osídlení a komunikační sítě v rámci jediné sídelní jednotky, což se týká hlavně nejstarších českých a rakouských měst (tzv. interdisciplinární Harrisův integrativní matrix). Kromě písemných a nepsaných pramenů dochází k absolutně chronologickému vymezení hlavně na základě vypracování technologického vývoje standardního cihlového a kamenného zdiva v rámci historického regionu, a pomocí tzv. sepulkrální-stratigrafické datace fundamentů vybraných sakrálních staveb (viz i SCHOLZ, S., 2006). Na závěru každého interdisciplinárního regionálního výzkumu se počítá s vypracováním tří vzorových modelů:

1.: kulturněantropologický model místních okruhů stavebníků, podporovatelů, mecenášů a „uživatelů-konzumentů“ vybraných sakrálních staveb, jejich sociálního a ekonomického zázemí i kulturního prostředí

2.: Komunikační a recepční model stylových proudů pozdně románské a raně gotické sakrální architektury do regionu a z něho

3.: Model technologického vývoje regionálních stavebních a architektonických tradic

Z prvních dvou modelů pak vyplývá ideální impetus a významový náboj architektonického tvaru, stylových poloh, sochařské výzdoby a uměleckého vybavení regionální sakrální stavební tvorby. Pro co největší možné vyhodnocení fondu zaniklých církevních staveb se následně představuje návrh metodiky interdisciplinárního výzkumu provenience regionálních sbírek architektonických fragmentů („Kirchenwüstungs- und Provenienzenforschung“).

Za účelem verifikace a upřesnění navrhnuté interdisciplinární metodiky regionálních výzkumů druhé etapy se počítá s provedením metodické modeolvé studie ve vybraném pilotním regionu a podle hlavních dálkových komunikací v dalších porovnávacích regionech s klíčovým významem pro vývoj česko-rakouské sakrální architektury 13. století. Po posouzení všech oblastí na daném území byl vybrán pro pilotní studii historický region *Marchegg-Hainburg* na rozhraní rakouských, českých a uherských zemí i na křižovatce dvou evropských dálkových cest, a to dunajské cesty směrem západ-východ a tzv. „jantarové cesty“ směrem sever-jih. Jako porovnávací regiony byla vybrána na hlavních komunikacích sever-jih jihovýchodomoravská oblast *Velehrad-Uherské Hradiště-Uherský Brod-Buchlov*, a na tzv. Haberské stezce region *Jihlava-Třebíč* na českomoravské vrchovině, pak proti proudu Dunaje údolí *Wachau* s dvojměstím *Krems-Stein*, hradem a městem *Dürnstein* a klášterem *Imbach*, jehož stavební tvorba 3. čtvrtiny 13. století ve stylu polygonálních forem úzce souvisí s čtvrtým porovnávacím regionem, středočeskou královskou doménou *Písek-Zvíkov*, kolébka tzv. „Přemyslovy stavební školy“ (mapa 3).

Pilotní region *Marchegg-Hainburg* se nachází na nejvzdálenějším východě Rakouska v bezprostřední blízkosti Bratislavy a maďarských hranic. Původně uherské pohraniční hradiště *Heimenburg* u dnešního Dt. Altenburgu dobylo 1042 vojsko císaře Jindřicha III., ale o 8 let později znovu vzniklo na zámeckém kopci „Schlossberg“ nad dnešním městem *Hainburg n. Dunajem* jako říšský hrad. Tamní svěští a církevní činitele, sdružení v pevném regionálním svazku, pak od v 12. století vytvářeli na nově dobyté půdě v širokém okolí hustou síť filiálních držav, sídel, vesnic a kostelů. Jedná se tedy o poměrně jednoduchou sídelní, ústavní a vlastnickou strukturu bez složitějších anomálií, s hlavním sakrálním a profánním střediskem jasně definovaného farního obvodu, a soudního a hradního okresu. Narazíme tu na

jevy, které se mnohdy ve středověku rakouských a českých zemí opakují, jako např. translukace hradu a následně i pozvolné přeložení staršího farního centra *intra muros*, nebo vznik města ve 13. století v topografické návaznosti na protourbánní sídelní aglomeraci v *suburbii* na upatí hradního kopce, jejímž sakrálním a profánním centrem byl kostelní dvůr kolem nejstarší svatyně zasvěcené panny Marii, resp. pozdějšího, dnes na povrchu zcela zaniklého městského chrámu sv. Martina.

Výhodná situace se rýsuje i ve stavu bádání a zachování, resp. rozsahu zničení archeologických, stavebněhistorických a historiografických pramenů. První výzkumná etapa, tj. jejich zmapování a dokumentace, je téměř ukončená, dokonce byla již provedena důkladná revize dosavadních představ a teorií středověkého vývoje tohoto regionu (SCHOLZ, S. 2000). Avšak druhá etapa, samotný regionální interdisciplinární výzkum, je jako ve většině případů českých a rakouských oblastí teprve ve začátcích a zatím zlomkovitý, i když tu byl – metodicky správně – zahájen právě na místě profánního a sakrálního centra středověkého města Hainburgu i jeho regionu kolem zaniklého chrámu p. Marie a sv. Martina. Další zaniklý sakrální objekt ze 13. století, při jejíž rekonstrukci lze ověřit výkonnost interdisciplinárních metod, je bývalý minoritský klášter v severozápadním rohu městského opevnění, jehož konventní kostel se stal v r. 1291 dějištěm uzavření rakousko-uherského míru. Navíc disponujeme v pilotním regionu dokonce o soubor celkem sedm velmi dobře zachovaných středověkých (filiálních) kostelů a řady dalších, aspoň částečně zachovaných sakrálních staveb v čele s chrámem sv. Markéty v Marcheggu.

Zbývá jen oprávněná otázka, proč nebyla pro pilotní studii k tomuto bilaterálnímu výzkumnému projektu vybrána spíše region na českorakouském pomezí? Odpověď spočívá v neutěšeném stavu východorakouské kostelní archeologie, když drtivá většina výzkumů daných lokalit – pokud byly vůbec provedenou moderní stratigrafickou metodou – dosud není podrobně vypublikována, a příslušné oddělení rakouského památkového úřadu opakovaně zabránila badatelům přístup k archeologickým dokumentacím či k nálezovému materiálu. Avšak v případě zaniklého chrámu sv. Martina a p. Marie v sídelním jádru města Hainburgu je nezávislému bádání poprvé k dispozici stratigrafický archeologický výzkum, kde byly v létě 2001 odkryty nejstarší, raněstředověké hroby s mohutnými základy západního průčelí, pak na jeho severním rohu část historického městského „etážovitého“ hřbitova, a pod ní „stavební“ vrstvy této monumentální svatyně.

Další, velmi závažný důvod, proč byl pro pilotní studie k tomuto projektu vybrán středověký region Hainburg spočívá ve velmi výhodných možnostech ověřování klíčových

tezí a teorií, které medievistické bádání zatím k širšímu okruhu daného tématu česko-rakouské sakrální architektury 13. století vypracovalo: Bereme-li v úvahu, že středověkým regionem Hainburg procházely odedávna klíčové střeoevropské dálkové komunikace, musíme ho nutně počítat k těmto oblastem, které byly mezi prvními naznačenými stylovými proudy dotčeny. Zejména za vlády Přemysla Otakara II. se stal tento region spolu s blízkou Bratislavou a uherskými městy Moson, Ovár a Sopron nejenom dějištěm rozhodujících střeoevropských událostí, ale na dlouhá staletí i klíčovým ekonomickým a kulturním zprostředkovatelem mezi českými, rakouskými a uherskými zeměmi. Český král si zvolil Hainburg a jeho bezprostřední okolí jako místo své první a druhé svatby i sňatku jeho neteře s uherským korunním princem v letech 1252, 1261 a 1264, dále celkem třikrát, a to 1254, 1270 a 1273 pro vyjednávání či uzavření důležitých smluv s Maďary, a rovněž třikrát pro rozhodující vojenské operace proti svému tradičnímu soupeři v letech 1260, 1271 a 1273 – není tedy divu, že hrad i město spolu s jeho mohutnou, do velké míry ještě zachovanou fortifikací patřilo k nejpevnějším opěrným bodům a spolu s Kremží a Vídní k nejoblíbenějším rakouským rezidencím tohoto panovníka. Kde jinde než tady musel Přemysl Otakar II. cítit potřebu zprostředkovat svým stavební dílem vladařský program, dvorní propagandu i jeho osobní reprezentaci širokým společenským vrstvám? O čem bádání v případě dvou kamenných strážců v průjezdu Vídeňské brány ze 3. čtvrtiny 13. století již dlouho uvažuje, musíme však nutně předpokládat i pro dlouho podceněnou Otakarovu sakrální tvorbu v tomto městě. Vskutku lze – přes nepřesnosti v dataci – u nedávno objevené, naprosto ojedinělé hlavice se scénickým reliéfem z jedné zaniklé sakrální stavby 13. století v Hainburgu jen těžko popírat takový ideový náboj.

IV. CÍLE BĀDÁNÍ A VĚDECKÉ OTÁZKY

Hlavní vědecká otázka celkového výzkumného projektu je proto, do jaké míry se mohly v zakladatelském díle Přemysla Otakara II. a členů jeho rodu a dvora v českých, rakouských a zeměpanských městech, resp. v ideovém náboji profánní a sakrální městské architektury a její sochařské výzdoby projevit Otakarové integrační snahy ve střední Evropě, resp. jakým způsobem byl tento myšlenkový svět vladaře a členů jeho dvora zprostředkován širokým vrstvám městského obyvatelstva. Pro vypracování syntézy se již v této fázi považuje za nutné tzv. historické kontextuální studie k vladařskému programu Přemysla Otakara II. a k jeho dvorní reprezentaci, propagandě a ideologii, dále k vývoji zmíněných strukturálních

vazeb českých a rakouských zemí v době jeho vlády od r. 1252-1278, a konečně k jeho různým opatřením a snahám vytvořit z jednotlivých zemí jeho říše poměrně jednotný státní útvar.

Bylo stanoveno následných šest základních vědeckých problémů a otázek pro výzkum vzájemných vztahů sakrální architektury 13. století v rakouských a českých zemích:

- 1.: problém spolehlivosti a přesnosti dosavadních datací česko-rakouských církevních staveb vrcholného středověku na příkladě tří případů pro každou zemi, kde byly absolutně chronologická data stanovená umělecko-historickým bádáním pomocí stylistického porovnání, resp. zařazení typologicko-morfologické školy nedávno zcela vyvrácena stavebně historickými a/nebo archeologickými doklady
- 2.: nedoceněný fond zaniklých sakrálních staveb resp. jejich částí ze 13. století a problém reprezentativnosti pramenné základny v případě vyřazení této povrchově nezachované česko-rakouské církevní architektury z výzkumu
- 3.: problém současné aplikace dvou či více stylových poloh či proudů v rámci jediné stavební fáze pozdně románských-raně gotických sakrálních objektů v rakouských a českých zemích (tab. 2)
- 4.: otázka významového obsahu a 12epulkrál náboje česko-rakouské sakrální architektury 13. století i ikonografie její sochařské výzdoby
- 5.: otázka středověkých stavebníků, podporovatelů, mecenášů a „uživatelů“ pozdně románských a raně gotických sakrálních staveb a jejího uměleckého vybavení, jejich reprezentačních nároků, propagandy, apod.
- 6.: otázka zprostředkování stylových vln stavebního umění 13. století ve středoevropském prostoru (komunikační struktura a -prostředky, nositelé duchovních proudů)

Hlavní cíle představované metodické modelové studie v pilotním regionu Marchegg-Hainburg jsou následovně:

1. Nejprve dokončení první výzkumné etapy, zejména zmapování stavu bádání, literatury a pramenů k filiálním kostelům farního centra při chrámu sv. Martina a p. Marie, a to v Dt. Altenburgu (včetně kostnice), Schönabrunnu, Hollernu, Rohrau, Wildungsmauru, Scharndorfu, Dt. Haslau, v zaniklé vsi Lebaru, i k svatyním v Petronellu, Höfleinu a Arbesthal. Dále dokumentace aktuálního stavu zničení

stavební hmoty těchto sakrálních staveb a jejího archeologického okolí („Fehlstellenkartierung“).

2. Praktické přezkoušení jednotlivých pracovních-organizačních postupů a badatelských kroků stanovené metodiky regionálních výzkumů, zejména relativně chronologického vymezení stavebních fází vybraných objektů a zařazení do celkového vývoje sakrální i profánní stavební tvorby ve širším regionu, do něhož se počítá i města Bruck/L., Bratislava a Devín.
3. Na základě moderního vyhodnocení dotyčných historiografických pramenů sledování architektonického ohlasu špičkové stavební tvorby ve farním centru kolem chrámu sv. Martina v Hainburgu na ostatní sakrální stavby jeho regionu, a konečně vypracování místních svazků a korporací stavebníků, podporovatelů a „uživatelů“ těchto církevních staveb a jejich sociální a ekonomické zázemí, jejich kulturní prostředí a poslední řadě i jejich vztah k panovníkům a zejména k českému králi Přemysla Otakara II., ke královně Markétě Babenberské i k dalším členům jeho rodině a jeho dvora – v rámci toho se má proběhnout i ověření všech klíčových teorií, tezí a modelů k celkovému výzkumnému projektu vzájemných vazeb sakrální architektury 13. století v rakouských a českých zemích.
4. Vypracování tří výše naznačených vzorových modelů pro další regionální studie k ostatním česko-rakouským výzkumným oblastem, i získání důležitých zkušeností při kalkulaci jejich finančních prostředků a odhadu organizačních a logistických nákladů.

V. OBSAH A STRUKTURA DISERTAČNÍ PRÁCE

Předsloví	7
I. K úvodu: základní organizační podmínky	10
I.1. plnohodnotná interdisciplinarita (mezi zdáním a realitou)	10
I.2. vedle sebe nebo spolu v bilaterálním průzkumu vrcholně středověkého stavebního umění v Rakousku a v České republice	85
I.3. širší kontext vzájemných vztahů sakrální architektury 13. století v českých a rakouských zemích	91

II. Historické základy střeoevropské integrace v českých zemích a ve vévodství rakouském	92
III. Negativní vymezení metodiky výzkumu základní kritika „typologicko-morfologické školy“ na příkladu kasteologie	155
IV. Mezipilance a závěry	175
V. Aktuální stav rakouského a českého umělecko-historického bádání: stylové proudy střeoevropské sakrální architektury 13. století	178
VI. Vědecké problémy a otázky výzkumu vzájemných vztahů sakrální architektury 13. století v českých a rakouských zemích	189
VI.1: problém spolehlivosti a přesnosti dosavadních datací českých a rakouských sakrálních staveb 13. století	189
VI.2: podceněný fond zaniklých sakrálních staveb 13. století resp. jejich součástí a problém vypovídací hodnoty primárních pramenů	205
VI.3: problém současného výskytu dvou nebo více stylových proudů v jedné stavební fázi pozdně románských a raně gotických sakrálních objektů v rakouských a českých zemích	208
VI.4: otázka významového obsahu a ideálního impetu české a a rakouské sakrální architektury 13. století a ikonografie její výzdoby a sochařského vybavení	212
VI.5: otázka středověkých stavebníků, podporovatelů, mecenášů a „uživatelů-recipientů“ pozdně románských- raně gotických sakrálních staveb a jejich uměleckého vybavení (reprezentační nároky, zprostředkování ideálního impetu, atd.)	227
VI.6: otázka zprostředkování stylových vln a stavebního umění 13. století ve střeoevropském prostoru (komunikační struktura a -media, nositele duchovních proudů, atd.)	238
VII. Positivní definice metodiky výzkumu: přes regionální průzkumy ke komparativně-analytické syntéze v celé oblasti bádání	245
VII.1.: první výzkumná etapa	246
VII.2.: druhá výzkumná etapa	247
VII.3.: třetí výzkumná etapa	257

VII.4.: Methodika průzkumu zaniklých kostelů a provenience architektonických fragmentů sakrální architektury 13. století	258
VIII. Místo závěru pokus o začátek: koncepce metodické modelové studie v pilotním regionu a ve čtyřech srovnávacích oblastech	261
VIII.1. výběr historického regionu pro pilotní modelový průzkum	265
VIII.2. badatelské cíle metodické modelové studie v pilotním regionu	271
VIII.3: dosavadní postup v pilotním modelovém průzkumu	272
IX. Obrazová příloha	274
X. Seznam vyobrazení	290
XI. Seznam pramenů	298
XII. Seznam literatury	301

VI. TEORETICKÝ A PRAKTICKÝ PŘÍNOS DISERTAČNÍ PRÁCE

1.: korelace (původně omítnutých) vnitřních struktur standardního zdiva z vybraných sakrálních a profánních staveb 12. – 14. stol., a to zejména absolutně chronologické vymezení technologii zdiva v době Přemysla Otakara II. v Hainburgu (druhá fáze Vídenské a Uherské brány, hradu Röthelstein a vnější brány zeměpanského hradu na zámeckém kopci, zahlouběný kamenný objekt na severní straně fora) a v Marcheggu (východní, jižní a západní strana městského opevnění)

2.: nálezová zpráva archeologického výzkumu základů západního průčelí zaniklého chrámu sv. Martina a p. Marie v Hainburgu a etážovitého městského hřbitova v severozápadní části kostelního dvora.

3.: Rekonstrukce transformačního proces sídelní struktury, komunikační sítě a profánních i sakrálních střediskových funkcí i jeho topografických okolností během procesu vytvoření města na urbanisticko-stavební úrovni od konce 12. a během 13. století

4: Archivní průzkumy: Zatím neprobádané písemné prameny byly prozkoumány zejména v Handschriftensammlung rakouského Staatsarchivu ve Vídni (zeměpanské lenní a knihy 14. století)

5: Stavebně historické a archeologické průzkumy: Pro modelovou studii v pilotním regionu Hainburg-Marchegg bylo zahájeno vyhodnocení veškeré dokumentace a zpracování nálezového fondu ze společných archeologických průzkumů pražské společnosti ARCHAIA z let 2011-2012 (zjišťovací sondy v areálu městského hradu Schützenhof a plošný odkryv na areálu městského dvoru Hundsheimerhof). V letech 2012-13 proběhly také výzkumné cesty autora do jihofrancouzského Languedocu (Carcassonne, Narbonne, Fontfroide) i po stopách byzantského stavebního umění na Balkáně. Pro podrobné případové studie k problému interdisciplinarity byly provedeny interdisciplinární průzkumy o kostelu sv. Petra a Pavla ve Weigelsdorfu, a dále o zaniklém kostelu sv. Mikuláše v Ratajích. Zejména bylo v letech 2016-17 provedeno několik doprovodných dokumentací nálezových situací při stavebních činnostech na areálu hainburské základní školy v místech západní části zaniklého monumentální městského chrámu 13. století.

6: Laboratorní průzkumy: V akademickém roce 2011/12-2015/16 byly dokončeny odběry zdicí malty z profánní korelační architektury 13. století tj. z městského opevnění v Hainburgu n. Dunajem. Současně probíhá komparativní laboratorní průzkum vzorků malty (granulometrie, výbrus, chemická analýza mikrosondou) pro vymezení stavebních fází, jejichž stratigrafický kontext není z důvodu zachování stavby bezprostředně zjištělný.

VIII. SEZNAM PUBLIKACÍ DOKTORANDA

Stefan SCHOLZ: Probleme der früh- und hochmittelalterlichen Geschichte von Hainburg an der Donau, Dipl.arbeit Univ. Wien. Prag/Hainburg an der Donau 2000

Susanne Claudine PILS / Stefan SCHOLZ: Stadtmappe Hainburg. Österreichischer Städteatlas, 7. Lieferung. Wien 2002

Stefan SCHOLZ: Der historische Kontext des profanen und sakralen Bauschaffens unter den letzten Babenbergern und König Přemysl Otakar II. (1252-1278) in Hainburg an der Donau und das Ringen um den Schutz und die Erforschung eines mittelalterlichen Kulturerbes der Länder der böhmischen Krone von 1998-2004. In: Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana. Praha 2005, 443-464

Stefan SCHOLZ: Gegenseitige Beziehungen der Profan- und Sakralarchitektur des 13. Jahrhunderts in den böhmischen und österreichischen Ländern – Präsentation eines

bilateralen Forschungsprojekts. TEIL I: Grundbedingungen, historischer Kontext und Negativdefinition der Methodik der interdisziplinären Erforschung der ältesten Steinarchitektur in den hochmittelalterlichen Städten Mitteleuropas. In: Forum urbes medii aevi III. Vrcholně středověká zděná architektura ve střední Evropě, Brno 2006, 38–74

Stefan SCHOLZ: Současné problémy interdisciplinárního výzkumu středověké farní organizace a zejména farních center nejstarších měst v rakouském markrabství/vévodství z hlediska vývoje moderního historiografického bádání. In: J. Hrdina a B. Zilynská (ed.): Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku. Colloquia mediaevalia Pragensia VIII. Praha 2007, 55-90

Stefan SCHOLZ: Heimo der Krieger und Ascherich der Missionar. Einer der sieben mitteleuropäischen Kontexte der Geschichte von Hainburg an der Donau. In: Ernst BRUCKMÜLLER / Franz HUMER (ed.): Erobern, Entdecken, Erleben im Römerland Carnuntum. Niederösterreichische Landesausstellung 2011. Schallaburg 2011, 230-249

Stefan SCHOLZ: Die Überwindung des (Un)möglichen. In: Der Wasserturm – 10 Jahre danach. München 2012, 11–14

Petr JURINA / Stefan SCHOLZ: Hainburg an der Donau. In: Fundberichte aus Österreich, 51, Wien 2013, 194

Stefan SCHOLZ: Die Verbindungen Südböhmens mit Oberösterreich als ein Prozess von langer Dauer. In: Diemar LEITNER / Norbert LOIDL (edd.): Alte Spuren, Neue Wege. Katalog zur oberösterreichischen Landesausstellung 2013. Bd. 1, Beiträge. Linz 2013, 103-116

Stefan SCHOLZ: Dvě zaniklé monumentální sakrální stavby 13. století v Hainburgu nad Dunajem. První část: Středoevropská (dez)integrace v zrcadle vývoje interdisciplinárního výzkumu, historického vědomí a památkové péče o středověké dědictví nejvýchodnějšího města Rakouska. In: Magdaléna NESPĚŠNÁ-HAMSÍKOVÁ / Jana PEROUTKOVÁ / Stefan SCHOLZ (ed.): Ecclesia docta. Společenství ducha a umění. K životnímu jubileu profesora Jiřího Kuthana (=Opera facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XXIII). Praha 2016, 226-261

Nepublikované nálezové zprávy:

Stefan SCHOLZ: Die archäologische Freilegung und baugeschichtlich-historiographische Untersuchung des Südostabschnittes der Stadtbefestigung von Hainburg an der Donau mit dem hoch- und spätmittelalterlichen stadtburgartigen Areal *Schützenhof* (neuzeitl.: *Halterhaus*). Unveröffentlichter Fundbericht (Berichtsteil B). Prag/Hainburg an der Donau 2012

Edice:

Markéta JAROŠOVÁ / Jiří KUTHAN / Stefan SCHOLZ (ed.): Prag und die grossen Kulturzentren Europas in der Zeit der Luxemburger (1310-1437): internationale Konferenz aus Anlaß des 660. Jubiläums der Gründung der Karlsuniversität in Prag, 31. März - 5. April 2008 = Prague and Great Cultural Centres of Europe in the Luxembourgish Era (1310-1437): international conference on the occasion of the 660th anniversary of the foundation of Charles University in Prague, 31st March - 5th April 2008. Praha 2008

Magdaléna NESPĚŠNÁ-HAMŠÍKOVÁ / Jana PEROUTKOVÁ / Stefan SCHOLZ (ed.): Ecclesia docta. Společenství ducha a umění. K životnímu jubileu profesora Jiřího Kuthana (=Opera facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XXIII). Praha 2016

Výběrový seznam překladů odborných monografií:

Jiří KUTHAN: Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis. Praha/České Budějovice 2005

Jiří KUTHAN: Splendor et Gloria Regni Bohemiae: Kunstwerke als Herrschaftszeichen und Symbole der Staatsidentität. Praha 2007

Tat'ána PETRASOVÁ / Roman PRAHL (edd.): Mnichov - Praha: výtvarné umění mezi tradicí a modernou = München - Prag: Kunst zwischen Tradition und Moderne. Praha 2012

Augustinus GRÖGER / Monica BUBNA-LITIC / Miroslav KUNŠTÁT / Hana NAVRÁTILOVÁ: Liber evangeliorum : knižní malba Beuronské umělecké školy = die Buchmalerei der Beurerer Kunstschule. Praha 2016

IX. AUTORSKY PŘIPRAVENÉ VÝSTAVY

2009–2010

příprava a vědecké zajištění výstavy v zámku v Marcheggu „Es ist ein gutes Land ... Von König Ottokar II. bis zu den Fürsten Palffy ab Erdod“ (Přemysl Otakar II. 1260 – Jahr der Entscheidung und die Folgen in Mitteleuropa) *Královské město Marchegg – dějiště a kamenný svědek první střeoevropské integrace za krále Přemysla Otakara II.* (bilaterální vědecká spolupráce na výstavě k 750. výročí bitvy u Kressenbrunnu pořádané dolnorakouským městem Marchegg od 27. 3. 2010)

2010–2011

Odborná příprava a realizace modulu 4 „*Efemérní a trvalé dobývání a vrcholně středověká kolonizace*“ na Dolnorakouské zemské výstavě od 16. dubna do 15. listopadu 2011 „*Erobern.*

Entdecken. Erleben im Römerland Carnuntum“ („Dobývání, objevování, prožívání v římské krajině Carnuntum“ v Kulturfabrik v Hainburgu nad Dunajem (554 438 návštěvníků)

X. HLAVNÍ OBLASTI VĚDECKÉHO ZÁJMU

- Vývoj topografického vztahu místa pohřbívání, osídlení a kultu v pravěku, starověku a v rané době dějinné
- Interdisciplinární výzkum zaniklých farních center na českém venkově, v raně středověkých protourbánních sídelních aglomeracích i vrcholně a pozdně středověkých městech střední Evropy
- HISTORICKÉ KOŘENY STŘEDOEVRÓPSKÉ INTEGRACE V ČESKO-RAKOUSKO-ZÁPADOMAĎARSKO/SLOVENSKÉM KULTURNÍM PROSTORU (Koiné) 13. STOLETÍ (zpracování podprojektů: Vzájemné vztahy sakrální architektury 13. století v českých a rakouských zemích a obzvláště ve zeměpanských městech, dálkový obchod, kristianizační proces, lidová zbožnost a mentalita, pohřební praxe a kult)
- Duchovní pouta mezi českými a rakouskými zeměmi ve středověku a raném novověku jako kulturně antropologický proces dlouhého trvání

XI. STRUKTUROVANÝ ŽIVOTOPIS

- narozen 30. srpna 1970 ve Vídni
- 1995–2000 studium oborů historie a rané dějiny, hospodářské a sociální dějiny na Vídeňské univerzitě (diplomová práce *Raně a vrcholně středověké dějiny Hainburgu nad Dunajem a celého regionu na pomezí Dolního Rakouska, Slovenska a Maďarska*)
- 1996–1999 stipendijní studijní pobyt na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy s tematickým zaměřením *Raně a vrcholně středověké vlastnické tribunové kostely na šlechtických sídlech českého venkova a příslušné křesťanské pohřební areály*
- 2001–2002 historik, archeolog a stavební historik města Hainburg nad Dunajem
- od 2003 pedagog Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty UK v Praze
- 2003–2005 proděkan pro vnější a zahraniční vztahy Katolické teologické fakulty UK v Praze
- od 2008 doktorandské studium na Vídeňské univerzitě v oboru historie (disertační práce *Die sieben mitteleuropäischen Kontexte der Geschichte von Hainburg an der Donau /Sedm středoevropských kontextů dějin Hainburgu nad Dunajem*)

- 2005–2006 přednáškový cyklus na Ústavu dějin umění Vídeňské Univerzity zajištěný fondem Socrates-Erasmus (*Mittelalterliche pfarrliche Sakralzentren im Rahmen der Christianisierung*)
- od 2011 doktorandské studium na Karlově univerzitě v Praze na téma: *Methodische Studie zu dem bilateralen Forschungsprojekt „Gegenseitige Beziehungen der Sakralarchitektur des 13. Jahrhunderts in den böhmischen und österreichischen Ländern“* (Metodická studie k bilaterálnímu výzkumnému projektu „Vzájemné vztahy sakrální architektury 13. století v českých a rakouských zemích“)

XII. VÝČET NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH POUŽITÝCH PRAMENŮ, LITERATURY A DALŠÍCH ODBORNÝCH ZDROJŮ

- Gustav WENZEL (ed.): Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus = Árpádkori újokmánytár. Bd. 9: 1272-1290. Budapest 1872
- Gustav FRIEDRICH (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus V/1. inde ab a. 1198-1230. Praha 1912
- Gustav FRIEDRICH / Jindřich ŠEBÁNEK / Sáša DUŠKOVÁ (edd.): Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus IV/1, inde ab a. 1241-1253. Praha 1962
- Jindřich ŠEBÁNEK / Sáša DUŠKOVÁ: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus V/1. inde ab a. 1253-1266. Praha 1974
- Jindřich ŠEBÁNEK / Sáša DUŠKOVÁ (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus V/3, inde ab a. 1253-1278. Praha 1982
- Corpus Iuris canonici I, 1879 – Emil FRIEDBERG (ed.): Corpus Iuris Canonici I, Leipzig 1879
- Fontes rerum Bohemicarum. Tom. II. Pragae 1874
- Oswald REDLICH / Anton E. SCHÖNBACH: Des Gutolf von Heiligenkreuz Translatio s. Delicianae (=Sitzungsberichte der kaiserlich-königlichen Akademie der Wissenschaften. Philosphisch-historische Klasse, Bd. CLIX). Wien 1908
- Franz Anton TINGL (ed.): Liber primus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim nunc prima vice typis editus (1354-1362). Pragae 1867
- Josef EMLER (ed.): Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim. Lib. I, pars 2 (1363-1369). Pragae 1874
- Franz Anton TINGL (ed.): Liber secundus confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim nunc prima vice typis editus (1369-1373). Pragae 1368
- Josef EMLER (ed.): Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim. Lib. III et IV (1373-1390). Pragae 1879

- LC V – Franz Anton TINGL (ed.): Libri quinti confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim nunc prima vice in vulgus prolata (1390). Pragae 1865
- LC VII – Josef EMLER (ed.): Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim. Lib. VII (1410-1419). Pragae 1886
- Paul KEHR (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum Germaniae ex stirpe Karolinorum. Tomus I. Lvdowici Germanici, Karlomanni, Lvdowici iunioris diplomata. Berlin 1932-1934
- Paul KEHR (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum Germaniae ex stirpe Karolinorum. Tomus II. Karoli III. Diplomata. Berlin 1936-1937
- Theodor SICKEL (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus I. Conradi I., Heinrici I. et Ottoni I. diplomata. Hannover 1879-1884
- Harry BRESSLAU / Hermann BLOCH / Robert HOLTZMANN u. a. (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus III. Heinrici II. et Arduini diplomata. Hannover 1900-1903
- Harry BRESSLAU / Paul KEHR (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus V. Heinrici III. diplomata. Berlin 1931
- Dietrich VON GLADISS / Alfred GAWLIK (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus VI. Heinrici IV. diplomata. 1941-1978
- Elke GOEZ / Werner GOEZ: Monumenta Germaniae Historica. Laienfürsten- und Dynastenerkunden der Kaiserzeit. Band II. Urkunden und Briefe der Markgräfin Mathilde von Tuszien. Hannover 1998
- Heinrich APPELT (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus X. Pars IV. Friderici I. diplomata inde ab a. MCLXXXI usque a. MCXC. Hannover 1990
- Theo KÖLZER (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus XI. Pars III. Constantiae Imperatricis diplomata. Hannover 1990
- Walter KOCH (ed.): Monumenta Germaniae Historica. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae. Tomus XIV. Pars II. Friderici II. diplomata inde ab a. MCCXII usque ab annum MCCXVII. Hannover 2007
- PATSCHOVSKY 1979 – Alexander PATSCHOVSKY (ed.): Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert (=Monumenta Germaniae Historica. Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, Band II). Weimar 1979
- Maximilian WELTIN (ed.): Urkunde und Geschichte: Niederösterreichs Landesgeschichte im Spiegel der Urkunden seines Landesarchivs. St. Pölten 2004
- H. HANGO / G. A. RESSEL (ed.): Quellen zur Geschichte der Stadt Wien. II. Abteilung: Regesten aus dem Archive der Stadt Wien. V. Band: Regesten der Originalurkunden des ehemaligen Bürgerspitalarchivs aus den Jahren 1264-1529. Wien 1921

- Werner RAINER: Marcus Sitticus. Was sich in Regierung des hochwürdigsten Fürsten Marx Sitticus Denkwürdiges zugetragen, beschrieben durch Johannes Stainhauser (=Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde, 29. Ergänzungsband). Salzburg 2012
- Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars II (1253-1310). Pragae 1882
- Josef EMLER (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars IV (1333-1346). Pragae 1892
- Jiří SPĚVÁČEK (ed.): Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars V (1346-1355), fasc. 2 (1348-1350). Pragae 1960
- Willibald HAUTHALER / Franz MARTIN (ed.): Salzburger Urkundenbuch, II. Band, Urkunden von 790 bis 1199. Salzburg 1916
- Urkundenbuch Heiligenkreuz – Johann Nepomuk WEIS (ed.): Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz im Wiener Walde, Bd. 1 (=Fontes Rerum Austriacarum II/11). Wien 1856
- Mathias PANGERL (ed.): Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen. Wien 1865
- Josef LAMPEL (ed.): Urkundenbuch des aufgehobenen Chorherrenstiftes Sanct Pölten, I. Theil: 976-1367. Wien 1891
- Gerd ALTHOFF: Verwandte, Freunde und Getreue. Zum politischen Stellenwert der Gruppenbindungen im früheren Mittelalter. Darmstadt 1990
- Erich BACHMANN: Vorromanische und romanische Architektur in Böhmen. In: Erich BACHMANN (ed.): Romanik in Böhmen. München, 19-137
- Margit BACHNER / Wolfgang BREIBERT / David RUß / Oliver SCHMITSBERGER: Vorbericht über die baubegleitenden archäologischen Untersuchungen in der sogenannten „Gozzoburg“ in Krems 2006-2007. In: Fundberichte aus Österreich 46, 2007, 540-564
- Günter BANDMANN: Mittelalterliche Architektur als Bedeutungsträger. Berlin 1985⁸
- Ulrike BERGMANN: PRIOR OMNIBUS AUTOR – an höchster Stelle aber steht der Stifter. In: Anton LEGNER (ed.): Ornamenta ecclesiae: Kunst und Künstler der Romanik. Katalog zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Josef-Haubrich-Kunsthalle (Hugo Borger zum sechzigsten Geburtstag gewidmet). Köln 1985, 117-170
- Günther BINDING: Baumeister und Handwerker im Baubetrieb. In: Anton LEGNER (ed.): Ornamenta ecclesiae: Kunst und Künstler der Romanik. Katalog zur Ausstellung des Schnütgen-Museums in der Josef-Haubrich-Kunsthalle (Hugo Borger zum sechzigsten Geburtstag gewidmet). Köln 1985, 171-183
- Günther BINDING: Architektonische Formenlehre. Darmstadt 1999⁴

- Günther BINDING: Der früh- und hochmittelalterliche Bauherr als *sapiens architectus*. Darmstadt 1998
- Günther BINDING / Susanne LINSCHIED-BURDICH: Planen und Bauen im frühen und hohen Mittelalter: nach den Schriftquellen bis 1250. Darmstadt 2002
- Kurt BLEICHER: Studien zur Baugeschichte des Domchores zu Wiener Neustadt. In: Unsere Heimat 61, 1990, 291-329
- Thomas VON BOGYAY: Forschungen zur Kunstgeschichte und christlichen Archäologie unter dem Patronat Georgs von Opel. Wandlungen der christlichen Kunst im Mittelalter. Baden-Baden 1953, 273-304
- Günter BRUCHER: Zum Problem des Stilpluralismus. Ein Beitrag zur kunstgeschichtlichen Methodik. Wien 1985
- Günter BRUCHER: Die Gotik in Österreich: historische, geistesgeschichtliche und künstlerische Voraussetzungen. In: Günther BRUCHER (ed.): Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. II. Gotik. München/London/New York, 9-34
- Otto BRUNNER: Land und Herrschaft: Grundfragen der territorialen Verfassungsgeschichte Südostdeutschlands im Mittelalter. Brunn/Wien 1943
- Josef BUBENÍK: Příspěvek k poznání hradištního osídlení Posázaví. In: Archeologické rozhledy XX, 3/1970, 286-306
- Günther BUCHINGER: Gozzoburg: Stand der Dinge - September 2007. Wien 2007
- Joachim BUMKE: Mäzene im Mittelalter. Die Gönner und Auftraggeber der höfischen Literatur in Deutschland 1150-1300. München 1979
- Christine CHINI: Studien zur ehemaligen Minoritenkirche von Stein an der Donau. In: Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich, NF 64, St. Pölten 1999, 53-121
- Elisabeth und Heinz DOPSCH (ed.): 1300 Jahre Seekirchen. Geschichte und Kultur einer Salzburger Marktgemeinde. Seekirchen/Wallersee 1996, 113-159
- Heinz DOPSCH / Karl BRUNNER / Maximilian WELTIN: Die Länder und das Reich. Der Ostalpenraum im Hochmittelalter. Österreichische Geschichte 1122-1278 (hsg. H. Wolfram), Wien 1999
- Peter FELDMANN: König Philippe Auguste von Frankreich und der Weg zur gotischen Burg. In: Burgen und Schlösser, Zeitschrift für Burgenforschung und Denkmalpflege, 46/Heft 1, 2005, 3-19
- František GRAUS: Přemysl Otakar II. – sein Ruhm und sein Nachleben. Ein Beitrag zur Geschichte politischer Propaganda und Chronistik. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Bd. LXXIX. Wien/Köln/Graz 1971, 57-110

- Edward C. HARRIS: Principles of archeological stratigraphy (Studies in archeological science). New York 1979
- Arnold HAUSER: Methoden moderner Kunstbetrachtung. München 1958
- Marie BLÁHOVÁ / Ivan HLAVÁČEK (edd.): Česko-rakouské vztahy ve 13. století. Praha 1998, 9-19
- Martin ILLI: Wohin die Toten gingen. Begräbnis und Kirchhof in der vorindustriellen Stadt. Zürich 1992
- Andrea KECK: Der Gründungsbau der ehemaligen Dominikanerinnenkirche in Imbach, Dipl. arbeit Univ. Wien 1995
- Jiří KEJŘ: Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha 1998
- Jan KLÁPŠTĚ: Proměna českých zemí ve středověku. Praha 2005
- Karl KUBES / Joachim RÖSSL: Stift Zwettl und seine Kunstschatze. St. Pölten/Wien 1979
- Karl KUBES: Das Zisterzienserkloster Zwettl. Zu seiner romanischen und gotischen Anlage. Architektur und Schriftquellen. In: Kuenringer-Forschungen. Jahrbuch des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich, N.F. 46/47, Wien 1980/81, 314-386
- Karl KUBES: Der Bauherr im Spiegel seiner Kunst. An ausgewählten mittelalterlichen Beispielen aus Österreich und besonders Niederösterreich. In: Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N.F. 50/51, 1984/85, 229-337
- Jiří KUTHAN: Zakladatecké dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku. Praha 1991
- Jiří KUTHAN: Přemysl Otakar II. Král železný a zlatý. Král zakladatel a mecenáš. Praha 1993
- Jiří KUTHAN: Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Města. hrady. kláštery. Kostely. Vimperk 1994
- Jiří KUTHAN: Přemysl Otakar II. König, Bauherr und Mäzen. Höfische Kunst im 13. Jahrhundert. Wien 1996
- Jiří Kuthan: Gloria ordinis Cisterciensis (=Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění - historie 3). Praha 2005
- Jiří KUTHAN: Splendor et Gloria Regni Bohemiae. Kunstwerke als Herrschaftszeichen und Symbole der Staatsidentität (=Opera facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. VI). Praha 2007
- Karl LECHNER: Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976-1246. Wien/Köln/Graz 1985³

- Wilhelm LORENZ: Kreuzherrn mit dem roten Stern. Königstein/Ts. 1964
- Václav MENCL: Panské tribuny v naší románské architektuře. In: Umění XIII, 1965, 29-59
- Aněžka MERHAUTOVÁ: Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971
- Aněžka MERHAUTOVÁ / Dušan TŘEŠTÍK: Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha 1983
- Michael MITTERAUER: Warum Europa? mittelalterliche Grundlagen eines Sonderwegs. München 2003
- Bořivoj NECHVÁTAL: Radomyšl: raně středověké pohřebiště. Praha 1999
- Ferdinand OPLL: Stadtmappe Marchegg. Österreichischer Städteatlas, 2. Lieferung. Wien 1985
- Alexander PATSCHOVSKY (ed.): Quellen zur böhmischen Inquisition im 14. Jahrhundert (=Monumenta Germaniae Historica. Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, Band II). Weimar 1979
- Isfried H. PICHLER: Stift Schlägl und Böhmen. Kulturelle, kirchliche und menschliche Beziehungen des Stiftes Schlägl zum südböhmischen Raum. In: Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen – Mähren – Schlesien. Bd. 7 (=Festschrift zur zweiten Säkularfeier des Bistums Budweis 1785-1985). Königsstein/Taunus 1985, 189-210
- Susanne Claudine PILS / Stefan SCHOLZ: Stadtmappe Hainburg. Österreichischer Städteatlas, 7. Lieferung. Wien 2002
- Wilhelm PINDER: Das Problem der Generation in der Kunstgeschichte Europas. Berlin 1926
- Vladislav RAZÍM: Kastel stredoevropského typu – Kastelle mitteleuropäischen Typs? In: Archeologia historica 17, 1992, 133-139
- Vladislav RAZÍM: K diskusi o tzv. stredoevropském kastelu. In: Archeologické rozhledy XLVI, 1994, 629-632
- Vladislav RAZÍM: K problematice vztahu hrad - královské město v Čechách. In: Archeologia historica 27, 2002, 307-326
- Vladislav RAZÍM: Nad počátky hradů české šlechty. In: Archeologické rozhledy LVI, 2004, 176-214
- Vladislav RAZÍM: O tzv. hradech přechodného typu. Von den sog. Burgen des Übergangstyps, IN: Archeologické rozhledy LVII, 2005, 351-380
- Barbara SCHEDL: Eine neue zeitliche Einordnung des Chores der ehemaligen Dominikanerkirche Hll. Peter und Paul in Krems an der Donau (NÖ). In: Österreichische Zeitschrift für Kunst- und Denkmalpflege, 52, Heft 2, 1998, 387-392

- Barbara SCHEDL: Die Kapelle Herzog Friedrichs II. und die Rekonstruktion eines Prestigebaus. In: Barbara SCHEDL (ed.): Starckenberch urbs. Ein virtuelles Modell der Burg Starhemberg in Niederösterreich (=Virtuelle Mediävistik 1). Wien 2000
- Barbara SCHEDL: Stilistische Kontraste als politische Propaganda. Zur Baukunst des letzten Babenberger-Herzogs Friedrich II. In: Kontraste im Alltag des Spätmittelalters (=Forschungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit, Nr. 5) Diskussion und Materialien des internationalen Kongresses in Krems an der Donau, 29. September – 2. Oktober 1998. Wien 2000, 211-229
- Barbara SCHEDL: Zur Baugeschichte der ehemaligen Minoritenkirche in Wien. In: Mitteilungen der Gesellschaft für vergleichende Kunstforschung in Wien, 52, Heft 2, 2000, 1-5
- Barbara SCHEDL: Medien der Verkündigung im Mittelalter. Zu den gemalten Anniversarien im Kremser Dominikanerkloster. In: Karl BRUNNER / Gerhard JARITZ (ed.): Text als Realie. Internationaler Kongress des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 3. bis 6. Oktober 2000, Krems a. d. Donau (=Veröffentlichungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit 18). Wien 2003, 297-317
- Karl SCHMID: Zur Problematik von Familie, Sippe und Geschlecht, Haus und Dynastie beim mittelalterlichen Adel. Vorfragen zum Thema »Adel und Herrschaft im Mittelalter«. In: Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins 105, NF 66, 1957, 1–62.
- Karl SCHMID: Über die Struktur des Adels im früheren Mittelalter. In: Jahrbuch für fränkische Landesforschung 19, 1959, 1–23
- Karl SCHMID: Geblüt, Herrschaft, Geschlechterbewusstsein. Grundfragen zum Verständnis des Adels im Mittelalter (=Vorträge und Forschungen, Bd. XLIV). Sigmaringen 1998
- Karl SCHMID / Joachim WOLLASCH: Die Gemeinschaft der Lebenden und Verstorbenen in Zeugnissen des Mittelalters. In: Frühmittelalterliche Studien, Bd. 1, 365-405
- Karl SCHMID / Joachim WOLLASCH: Societas et Fraternitas. Begründung eines kommentierten Quellenwerkes zur Erforschung der Personen und Personengruppen des Mittelalters. In: Frühmittelalterliche Studien, Bd. 9, 1975, 1-48
- Michael SCHMIDT: *Reverentia* und *magnificentia*. Historizität in der Architektur Süddeutschlands, Österreichs und Böhmens vom 14. bis 17. Jahrhundert, Regensburg 1999
- Stefan SCHOLZ: Der historische Kontext des profanen und sakralen Bauschaffens unter den letzten Babenbergern und König Přemysl Otakar II. (1252-1278) in Hainburg an der Donau und das Ringen um den Schutz und die Erforschung eines mittelalterlichen Kulturerbes der Länder der böhmischen Krone von 1998-2004. In: Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k poctě Jiřího Kuthana. Praha 2005, 443-464
- Stefan SCHOLZ: Heimo der Krieger und Ascherich der Missionar. Einer der sieben mitteleuropäischen Kontexte der Geschichte von Hainburg an der Donau. In: Ernst

BRUCKMÜLLER / Franz HUMER (ed.): Erobern, Entdecken, Erleben im Römerland Carnuntum. Niederösterreichische Landesausstellung 2011. Schallaburg 2011, 230-249

Stefan SCHOLZ: Die Verbindungen Südböhmens mit Oberösterreich als ein Prozess von langer Dauer. In: Diemar LEITNER / Norbert LOIDOL (edd.): Alte Spuren, Neue Wege. Katalog zur oberösterreichischen Landesausstellung 2013. Bd. 1, Beiträge. Linz 2013, 103-116

Stefan SCHOLZ: Dvě zaniklé monumentální sakrální stavby 13. století v Hainburgu nad Dunajem. První část: Středoevropská (dez)integrace v zrcadle vývoje interdisciplinárního výzkumu, historického vědomí a památkové péče o středověké dědictví nejvýchodnějšího města Rakouska. In: Magdaléna NESPĚŠNÁ-HAMSIKOVÁ / Jana PEROUTKOVÁ / Stefan SCHOLZ (ed.): Ecclesia docta. Společenství ducha a umění. K životnímu jubileu profesora Jiřího Kuthana (=Opera facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium vol. XXIII). Praha 2016, 226-261

Mario SCHWARZ: Die Baukunst in Österreich zur Regierungszeit Ottokars II. Přemysl (1251-1276). In: Ottokar-Forschungen. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich NF 44/45, Wien 1978/79, 453-469

MARIO SCHWARZ: Studien zur Klosterbaukunst in Österreich unter den letzten Babenbergern, Diss. phil. Univ. Wien. Wien 1981

Mario SCHWARZ: Die Architektur in den Herzogtümern Österreich und Steiermark unter den beiden letzten Babenbergerherzögen. In: Hermann FILLITZ (ed.): Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd.I. Früh- und Hochmittelalter. München/New York 1998, 274-336

Mario SCHWARZ: Spätottokarisch oder frühhabsburgisch? Neue Aspekte zur architekturgeschichtlichen Entwicklung in Österreich im letzten Viertel des 13. Jahrhunderts. In: Argumenta, articuli, quaestiones. Studia z historii sztuki średinowiecznej. Księga jubileuszowa dedykowana Marianowi Kutzerowi, Torun 1999, 197-220

Mario SCHWARZ: Die Entwicklung der Baukunst zwischen 1250 und 1300. In: Günther BRUCHER (ed.): Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. II. Gotik. München/London/New York, 195-230

Mario SCHWARZ: Die Baukunst des 13. Jahrhunderts in Österreich. Wien/Köln/Weimar 2013

Gerd SEEBACH: Zeitspezifische Strukturen des mittelalterlichen Mauerwerks. In: Gerhard Dafert (ed.): Burgen und Ruinen: von Quadern und Mauern (=Denkmalpflege in Niederösterreich 12). Wien 1994, 19-23

Ulrike SEEGER: Zisterzienser und Gotikrezeption. Die Bautätigkeit des Babenbergers Leopold VI. in Lilienfeld und Klosterneuburg, München/Berlin 1997

Jasmine WAGNER: Zur ostentativen Wiederverwendung römerzeitlicher Spolien in mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Kirchenbauten der Steiermark. Bannung,

- Exorzismus und humanistische Intentionen im Spiegel einer Interpretatio christiana. In: Fundberichte aus Österreich 40/2001, 2002, 345-479
- Maximilian WELTIN: Die „Laaer Briefesammlung“. Eine Quelle zur inneren Geschichte Österreichs unter Ottokar Přemysl. Wien 1975
- Maximilian WELTIN: Landesherr und Landherren. Zur Herrschaft Ottokars II. Přemysl in Österreich. In: Ottokar-Forschungen. Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich NF 44/45, Wien 1978/79, 159-225
- Maximilian WELTIN: Die Gedichte des sogenannten „Seifried Helbling“ als Quelle für die Ständebildung in Österreich. In: Jahrbuch für Landeskunde von Nieder-österreich NF 50/51, 1984/85, 338-414
- Maximilian WELTIN: Ascherichsbrvgge – Das Werden einer Stadt an der Grenze. In: Mitteilungen des Niederösterreichischem Landesarchivs 10, 1986/87, 1-42
- Maximilian WELTIN: Das Pittener Gebiet im Mittelalter. In: KÜHTREIBER/ MOCHTY/WELTIN 1998, 19-35
- Josef ŽEMLIČKA: Čechy v době knížecí (1034-1198). Praha 1997
- Josef ŽEMLIČKA: Tradice babenbersko-přemyslovských manželských svazků. In: Marie BLÁHOVÁ / Ivan HLAVÁČEK (edd.): Česko-rakouské vztahy ve 13. století. Praha 1998, 69-75
- Josef ŽEMLIČKA: Století posledních Přemyslovců. Praha 1998
- Josef ŽEMLIČKA: Panovníci z rodu Přemyslovců. In: Člověk českého středověku. Praha 2002, 25-56
- Josef ŽEMLIČKA: Počátky Čech královských. 1198-1253. Proměna státu a společnosti. Praha 2002
- Josef ŽEMLIČKA: Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali. Praha 2005
- Josef ŽEMLIČKA: Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků. Praha 2011
- Josef ŽEMLIČKA: Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy. Praha 2014

XIII. ZÁVĚREČNÉ SHRUTÍ AJ

Methodical study to the bilateral research project about mutual relationship of sacral architecture of the 13. century in the bohemian and austrian lands

To begin with the basic conditions for the interdisciplinarity and internationality of the whole research, and the necessity of a parallel survey on the profane level, will be defined. Then the main subject of the project will be linked to a wider context of the Central European integration processes in the early and high middle ages – from there results the necessity of secondary studies on Central European long term basic structures and framework developments from the 10th to the mid 13th century, as well as of historiographic context-studies to the reign of King Otakar Přemysl II. (1252-1278). In this way the core the project will be defined: the forms of expression of the Central European integration processes in sacral and profane architecture and the settlement, urban, social and legal patterns in the bohemian, moravian, silesian and austrian towns, above all in the 3rd quarter of the 13th century. The relative chronological system of the main stylistic streams and positions of the middle european sacral architecture in 13. century shows many contrasts between the impacts of french and burgundian gothic style, the conservative stream of late romanic decorativism and the original middle-european style of polygonal forms within the foundation work of the bohemian king Přemysl Otakar II. (1252-1278) among the entire Bohemian and Austrian lands and with it the so called „reduced gothic“, which was applied mainly for the mendicant and parish churches in the towns of this period.

In a further step there were defined the following six basic problems and questions for the research of the mutual relationship of profane and sacral architecture of the 13. century in the Bohemian and Austrian lands: The problem of the confidence and accuracy of the present datations, underrated resources of disappeared sacral buildings, and simultaneous application of both or more stylistic positions and streams. Further there is the question of the meaning content and idealistic impetus of the sacral buildings and its decoration, the question of its founders, donators, maecenas and „users“ and the transmission of the stylistic streams among the middle-european area. This problems and questions are necessary to solve by interdisciplinary researches in historic defined regions (second stage), for which there was presented a comprehensive methodical. It should be verified by an interdisciplinary methodical model-research in the pilot-region *Marchegg-Hainburg* and in its comparison-

regions *Velehrad-Uherské Hradiště-Uherský Brod-Buchlov, Jihlava-Třebíč* and in the Danube valley *Wachau* and in the middle bohemian royal domaine *Písek-Zvíkov*.

XIV. ZÁVĚREČNÉ SHRNU TÍ ČJ

V první části studie se definuje organizační podmínky pro výzkum vzájemných vztahů profánní a sakrální architektury 13.století v českých a rakouských zemích zejména v zeměpanských městech, tj. nároky na plně interdisciplinární a mezinárodní způsob práce budoucího badatelského týmu. Ve smyslu širšího kontextu městských a regionálních právních, sociálních, a zejména sídelních dějin navíc zdůrazňuje nutnost paralelního výzkumu vzájemných vztahů urbánních, stavebních, společenských a ústavních struktur středověkých měst v Čechách, na Moravě a ve východním Rakousku.

V raném a vrcholném středověku se propojily české a rakouské církevní instituce, vznikaly úzké vztahy v kulturním prostředí, mentalitě, zbožnosti, vzdělání, mobilitě i v umělecké tvorbě na dvoře Arpadovců, ale zejména Babenberků a Přemyslovců, vzájemné dynastické vazby, diplomatické i kulturní kontakty mezi panovnickými a šlechtickými rody v českých a rakouských zemích. Dále sledujeme duchovní proudy v širších společenských vrstvách na základě kostelních patrociuí, poutí a masových procesí k vystavení relikvií a konečně se obě země sblížily dálkovým obchodem ale i společnými poutními cestami do svaté země či evropských poutních center a pak křížovými výpravami a vojenskými podniky s česko-rakouskou účastí.

Při prvním spojení střeoevropských národů pak Přemysl Otakar II. (1252-1278) usiloval nejenom o sjednocení zemského zřízení, soudnictví a „státní“ správy, financí a hospodářství, církevní a židovské politiky, ale hlavní oporu pro svou říši hledal zejména ve vybudování městské civilizace, kde se asi řídil ideálními představami o podobě jejich právní struktury, komunikačního systému, dispozice, jejich monumentálních staveb a opevnění. Proto bude hlavní vědecká otázka celkového výzkumného projektu, do jaké míry se mohly v zakladatelském díle Přemysla Otakar II. a členů jeho rodu a dvora v českých a rakouských zeměpanských městech, resp. v ideovém náboji profánní a sakrální městské architektury a její sochařské výzdoby projevit Otakarovy integrační snahy ve střední Evropě, resp. jakým způsobem byl tento myšlenkový svět vladaře a členů jeho dvora zprostředkován širokým vrstvám městského obyvatelstva?

Na základě relativně chronologického systému hlavních stylových proudů a poloh sakrálního stavebního umění 13. století ve střední Evropě budou stanoveny šest základních vědeckých problémů a otázek pro výzkum, které by měly být řešeny nejprve zvlášť v rámci historicky definovaných regionů pomocí přístupných historiografických, archeologických i stavebně historických absolutně chronologických pramenů. Na závěru každého interdisciplinárního regionálního výzkumu se počítá s vypracováním kulturně antropologického modelu místních okruhů stavebníků, podporovatelů, pak komunikačního a recepčního modelu stylových proudů pozdně románské a raně gotické sakrální architektury a konečně modelu technologického vývoje regionálních stavebních a architektonických tradic.